

معارف عمومی نظارتی ترجمہ و تالیف دائرہ سی کنجازہ سی عدد: ۱

مبادی

فلسفہ علمیہ و فلسفہ اخلاقیہ

کتاب اول

فَلْسَفَةُ عِلْمِيَّةٍ وَ
فَلْسَفَةُ اخْلَاقِيَّةٍ

مطاب سلطانہ نك اورہ ایلنجی سزمنہ مخصوص صدر

مؤلفی :

آلیکسی بروتوف

مترجمی :

صالح ذکی

مرحقی محفوظدر .

مطبعة عامره - استانبول

۱۳۳۳

مبادى

فلسفه علميه وفلسفه اخلاقيه

قسم اول

علم و اصول

باب اول

علم وفلسفه

فصل اول . — علم ووظیفه - فلسفه علمیه و فلسفه اخلاقیه : فکر و فعل -
فلسفه علمیه و فلسفه اخلاقیه نك تعريفلى - علمك فرضيه لرى و اخلاقك
موضوعه لرى .

فصل ثانى . — درجات معرفت : معرفت عاميانه ويارأى - درجات معرفت -
رأيك دائره شمولى - افلاطونك كهف تمثيلى - رأيك اوصاف مميزه سى .

فصل ثالث . — معرفت مستدلّه ويا علم : يقين ، شك و احتمال مفهوم
منطقي لرى - معرفت علميه - علمك اوصاف مميزه سى - اسپينوزايه توفيقاً معرفتك
كافه درجاتك بر مثالده ارائه سى .

فصل رابع . — معرفت تركيبيه ويا فلسفيه : تحريات علميه ده تقسيم اعمال -
« تركيب العلوم » اولقى حيثيبله فلسفه - « علم المبادى والغايات » اولقى حيثيبله
فلسفه - فلسفه نك تعريف افلاطونى وارسطائيسى - فكر علمى وفكر فلسفى .

فصل اول

معرفت و وظیفه - فلسفه علمیه و فلسفه اخلاقیه

فکر [Pensée] و فعل [Action] [۱] . - حیاتیتمزله
 فلسفه اوچ کله ایله خلاصه ایدیه بیایرکه بونلرده : طویمق [ویا لذت
 و الم حس ایتمک] [۲] ، دوشونمک [ویا مفهوم حصوله کتیرمک
 و معرفت اکتساب ایتمک] ، ایستمک [ویا سربستجه اجرای فعله
 قرار ویرمک] دن عبارتدر . فی الحقیقه علم نفس [Psychologie]
 اربابی، یعنی نفس انسانینک تدقیقی صنعت اتخاذا ایدنلر، عمومیتله روحمک
 « حساسیت » [Sensibilité] « ذهن » [Intelligence] « اراده »
 [Volonté] ناملرنده اوچ ملکه اساسیه مالک اولدیغنی بیان
 ایلمکده درلر . انسان، « شعور » [Conscience] ویا کندینه رجوع
 ایتمک و حیات داخلینسه عاقد حادثات حقمده اخذ معلومات ایتمک قابلیتدن
 [۱] فکر ویا فکرت کله سی ، لسانمزده اولان دوشونمه ویا دوشونجه
 ثانیاً دوشونولن شی ، ثالثاً دوشونمه فعلنی اجرا ایدن ملکه ویا مفکره و تممماً
 ذهن ، شعور ، حافظه معنالرنده استعمال اولونمقده در . حال بوکه
 فرانسزجهده - دیگر معنالرندن صرف نظرله - بومقاملرده قولانیلان کلمات
 [Pensée, Esprit, Idée etc] کبی متعدد و متنوعدرلر . بناء علیه لسانمزده
 بویله مختلف برقاچ معنایه موضوع اولان بر کله نك فرانسزجهده معادلی اولوق
 اوزره یا لکز بر کله بولونه ادینی کبی فرانسزجه بر کله نك ده هر معناسنی افاده
 ایتمک اوزره تورکجهده دائماً بر کله بولوق ممکن دکلددر . بونک ایچوندرکه
 بو کتابده فرانسزجهده کی معادللرنده تردد اولونه بیلن تعبیراتک یا نلرینه -
 او معنالره مخصوص اولوق اوزره - فرانسزجه مقابللری تحریر ایدلشددر .
 [۲] « لذت » لسان فلسفهده [Plaisir] کله فرانسویه سنک ترجمه سیدرکه
 بوکا لسان عایدده « حظ » ویا « ذوق » دخی دینیلیر .

عبارت اولان « تأمل [Reflection] سایه‌سندہ بویله مثلثی بر منظره تختندہ تمیز اولونور. واقعا حیوان‌ده انسان کی بر طاقم احساسات (۱) لذیذہ و ائمه ایله متأثر اولور ایسه‌ده تفکر و تأمله مقتدر اولمادیغندن بوا احساساتی مفهوم کلیله و اصولی تختندہ تصنیف ایدلمش معرفتله قلب و تحویل ایدمه؛ کذلک اوده بزم کی تأثیراته تابع بولونور و مختلف سوق طبعیملرک مجلوبی اولور ایسه‌ده احساساتی کی افعالنی ده تفکر و یا تأمل ایدمه مدیکندن حر و حیاته حاکم اولمق ایچون بر درلو آرزولرینک ید ظلمندن نفسی تخلص ایلیه مز. بناءً علیہ دینیله بیلیرکه حیات انسانی بی تمیزایدن و صرف حیوانی اولان حیاته بالمقابله بینلرنده کی تضادی تشکیل ایلین شی تأملدر: تأمل ناچخته اولان احساساتی مفهوم کلیله و یا «علمه» تحویل و نابینا اولان آرزولری ده «حریت» و «اخلاقیته» تبدیل ایدر .

ژان-ژاق-روسو « یاشامق، نفس آلمق دکل، اجرای فعله مقتدر اولمقدر » دیمشدر. فی الحقیقه فعل، حیاتک غایه علیاسیدر. یوقسه

(۱) احساس کلمه سی، اصطلاحات انجمنجه [Sensation] کلمه سنه معادل اولمق اوزره قبول ایدلمشدر. فقط اکثر ارباب قلم بو کلمه بی [Faire sentir] یعنی « حس ایتدیرمک » معنا سنده استعمال ایتمکده در. حتی معلم ناجی « بو کلمه ک بو مقامده استعمالنه لسانمزلک احتیاجی واردر. عربیده اولدینی قوللا- نیله جق اولور ایسه احساس ایتدم، حس ایتدم دیمک اولور » دیمشدر.

فی الحقیقه عین معناده حس، احتساس و حتی تحسس کلمه لری موجود اولدینی نظر ملاحظه یه آلتنجه ناجی مرحوم ادعاسند، پک حقلی کورونور. فقط معلمک کوستردیکی شواحتیاحی لسانده پک ده تصرف طرفداری اربابان بعض انجمن اعضاسنه ناصل احساس ایتلی! - احساس کلمه سی بوضورتله حس ایتدیرمه و یا ایتدیرله معنا سنده قوللانلدینی حالده [Sensation] کلمه سی برینه ده « احتساس » کلمه سی استعمال ایتک ایجاب ایدر .

صرف نظری و یا صرف تحیری اولان و خودپسندانه براسترواحی توصیه ایله بزی اجرای فعلدن آلیقویان ، عقیم و عاطل بر علم ، فائده سز و واهی بر علم اولور و کندی کندینی تهلکه‌یه القا ایلش بولونوردی . فی الحقیقه فکرت ، حرارتسز برشعله اولاملیدر ؛ بالعکس حرکتی تحول ایده بیلمه‌لی ؛ وهم هیئت اجتماعیه ، هم انسانیتیه نافع بر اثر وجوده کتیرمه لیدر . بناءً علیه بر قاعده اساسیه اولارق شونی قبول ایتمه من ایجاب ایدر که معرفت [Connaissance] وظیفه [Devoir] دن ، نظر فعلدن ، علم وجداندن متمایز ايسه‌ده ینه هپسنه تقدم و تفوق ایدن و بزه حیاتک معناسنی یکانه کشف و اظهار ایلین وجدان ، فعل و وظیفه در .

فلسفه علمیه و فلسفه اخلاقیه نکره لیری . — معرفتک مؤسس بولوندیغی مبادی بی یعنی قوانینی ، واصوانک قواعدینی تدقیق ایتک ، تعبیر آخرله «نفس انسانی» [Esprit humain] نکره حقیقتی تحیری ، کشف و اثبات ایچون تعقیب ایلدیکی طریق قفتیش ایلک فلسفه علمیه نکره موضوعیدر . بالمقابله افعالیزی اداره ایدن مبادی یعنی قوانینک و حرکات و معاملاتیزی تنظیم ایلین قواعد حکمیه نکره تدقیق فلسفه اخلاقیه نکره موضوعنی تشکیل ایدر . بناءً علیه فلسفه علمیه ، بر نوع « علم العلم » در : فکرینک ، نقطه عزیمتی اولان ، مبادی ایله سیرانی آکلامق ایسته‌مین ، تعبیر دیگرله اجرا ایلدیکی تحریاتی سوق و اداره ایدن اصول و قوانینی تدقیق و تعمیق ایلمین بر عالم تام بر عالم دکلدردر . مثلاً هندسه و میخانیکده بر اهمیت عظیمه بی حائز اولان « مکان » و « زمان » مفهوم لرینه صورت مطلقه ده بیکانه قالان بر ریاضی تصور اولونه مادیغی کبی فیزیقده عادتاً بساط طبیعتی تشکیل یدن « ماده » و « قوت » . دائر صرف ذهن

ایتمه مش بر حکمتشناسده تخیل اولونه ماز . چونکه بو ایکی کیمسه نك برنجیسی بر حقیقت جزئییه بی ، محیط وشامل اولان ، دیگر بر حقیقت کلیه دن بالتعلیل استخراج ایتدیکی وایکنجیسی ده حادثات جزئییه دن ، بو حادثاتی اداره ایدن قوانین کلیه به بالاستقرا ارتقا ایلدیکی حالده هرایکیسنكده قواعد برهانك کندیلرنجه دائما مجهول قالماسنی تجویز ایلهلری اصلا قبول ایدیلهمز . بناء علیه تدریجاً معرفت عامیانه دن معرفت علمییه ارتقا ایدن اعمال ذهنیه بی بیلمك وعلومك یکدیگریله اولان مناسباتی وبونلرده حاکم اولان فرضیاتی تیقن ایلکده لازمدر .

فلسفه علمییه علمایه معلمك ایتك و حقیقتك نه صورتیه کشف ایدیه جکنی ارکرتمك ادعاسنده دکلدر . فقط فکر بشرک استعداد وسیرینی ، وبوسیرده تابع بولوندیغی قوانینی بزه پک آشکار بر صورتده آ کلامق طلبنده در .

ایشته فلسفه علمییه نك وظیفه سی بوندن عبارتدر . علوم وفلسفه نك مجدد حقیقیسی اولان دقارت [Descartes] ك « اصوله دائر نطق » [Discour de la Méthode] نامنده کی اثرندن باشلایه رق فیزیولوژی علمنك مؤسسسی بولونان قلود برنار [Claude Bernard] ك « طبابت تجربیه به مدخل » [Introduction à la Médecine expérimentale] اسمنده کی اثرینه کلنجهیه قدر بر چوق ذوات طرفدن یازلمش بر طاقم آثار فلسفیه واردرکه بونلر فلان ویا فلان حقیقت جزئییه بی کشف ویا اثبات ایچون دکل ، بلکه « روح علم » اطلاقه شایان اولان بر شیئی تحری مقصدیه وجوده کتیرلمش لدر . اعمال و مساعی بی بو صورتله تزید و بنا برین افراد میساننده توزیع ایلک ، و تبعات علمییه بی نوعلره تفریق و ساحه غیر محدوده تحریاتی تقسیم ایتك ،

شبهه‌سز علمك ترقيسنك شرط خاص الحاصيدر؛ فقط علومك كافه‌سی
 — علی الخصوص مبادی و اصول جهتیه — یكدیگرینه متکافل اولدیغنی
 ودقارتك دیدیکی وجه ایله « کونش تنویر ایلدیکی عوالم ایچون یکانه
 اولدیغنی » کی ذهنمزكده حد ذاتنده علمه نسبتله منفرد بولندیغنی ده
 اونوتمایلیدر . خلاصه فلسفه علمیه ، علومده مبادی ایله نقطه عزیمتی
 تشکیل ایدن معلومات اولیه‌بی تدقیق ایلدیکی جهته علومك « حکمت
 مابعدالطبیعه » سی، و اثرلرنده حقیقتی کشف و اثبات ایتمک صنعتی تخری
 ایتدیکی جهته ارباب علمك « علم النفس » ی؛ وطرق و حوصله‌سنی میدان
 بداهته چیقاردیغندن دولایی ده ذهنك « علم تشریحی » حکمنده در .

فلسفه اخلاقیه‌یه کنگجه : بونك لزومنی اثباته همان احتیاج یوق
 کییدر؛ چونکه انسان صرف سوق طبیعی‌یه تابع بر مخلوق دکلدردر؛
 بالعکس حرکات و معاملاتنی آکلامق آرزو ایدر . چونکه مشهور
 چیچرونك دیدیکی کی انسان وظیفه‌نك صاحب حقیقیسی اولمادقچه
 — ینه بو فیلسوفك تعیرنجبه — « شعر فضیلت » دینیان شینك ، حیاتنده
 حصولپذیر اولدیغنی کوره‌مز . فی الحقیقه اخلاقیون دیمک تئوفر است
 [Théophraste] و لابرویر [La Bruyère] طرزنده یالکز
 بولوندقلری عصرک عادات و اخلاقی تعریف و تصویره حصر نفس
 ایدن « مشاهدین » [Observateurs] دیمک دکلدردر . افلاطون ویا
 قانت [Kant] کی اصل اخلاقیون ، انسانلرک هیأت اجتماعیه‌ده کی
 افعال و حرکاتنك حقیقی برلوحه — نی ترسیم ایتمکه اکتفا ایتمز لر ،
 بلکه بو افعال اوزرینه « حقی » ده وضع و علاوه ایدر لر : بونلر
 یالکز اولان ویا اولمش شینلری اوکرتمز لر؛ بالعکس اوامسی لازم کلن
 ویایبانه‌سی ضروری اولان شیلری ده تعلیم ایدر لر . هنوز روحی افساد

ایدلمه مش ویا قلبی کیرلنمه مش اولان واحتراسات وهوساتنک برملعبه غیر مستشعره سی اولمایان برکیمسه ، قوت وقدرتنه کوره ، حرکات ومعاملاتی کنندی قناعتنه توفیق، وحیاتی ده ینه کنندی غایه خیالنه توجیه ایتمک ایسترایسه بوکیمسه ایچون هرشیدن اول برقناعتنه وبرغایه خیاله احتیاج واردر. فلسفه اخلاقیه که وظیفه ویا وظائفک اجراسنی مین دکل، بلکه علمنی مدونددر، شپه سز نه «قهرمان» نه ده «اولیا» یتشدریمکه کافی دکلدر : واقعا فلسفه اخلاقیه انسانه فضیلتی تعلیم ایدر ایسه ده فضیلت بخش ایده مز . چونکه فلسفه اخلاقیه برانسانک آبی حرکت ایتمه سی ایچون یالکز محقانه دوشونمه سی کافی اولمادیغنی ده بیان ایدر .

ژان - ژاق - روسو : « وجدان! وجدان! ای سائق الهی! ای ندای ازلی وسماوی! ای جاهل، فقط ذکی وحر مخلوقلرک رهبر امینی! خیر وشرک حاکم لایخطیسی!.....» دیه فریاد ایلدیکی زمان فصاحت وبلاغتی سوءاستعمال ایتمش وعادتا بونکه سرمست اولمشدر : چونکه وجدان حیواننده کی سوق طبیعی کبی بزم برصورت لایخطیانه ده رهبر اولان برسائق دکلدر. بلکه طبیعت انسانیه یی وحیثیت وشرفزی تقدیر ایدن شی بالذات عقلدر. عقل ایسه بر چوق سعی واقدام، ومتمادی بر تجربه دن صوکره درکه برحاکم لایخطی اولابیلیر. چونکه عقلک برانسانه اعطا ایده جکی اوامر هیچ بریرده مسطور دکلدر. ایشته یوقاریدن بری سرد اولونان مطالعاتدن آکلاشیلاجنی اوزره فلسفه معرفت ایله فلسفه وظیفه نک ایکیسی ده بروجه آتی بر تعریف مشترک تحتده جمع وخلاصه اولونه بیلیر :

« فلسفه علمیه وفلسفه اخلاقیه » قوانین عرفان واوامر وجدانک بر اصول تحتنده اولارق تدقیق ، دیمکدر .

علمك فرضیه‌ری ، اضمحلتك موضوعه‌ری . -- تحریاتمذك بو
 ایکی قسمی ، پروغرامز داخلنده بولنان بالجله مسائلی احتوا ایدرکه
 بومسائلده «افکار و افعالمری تقدیر ایتمك» افاده سیله خلاصه ایدیله بیلیر .
 آنجق بو «تقدیر ایتمك» تعبیرینه بوتون «شمول فلسفینسی» ویرمك
 ولساننده کی صورت استعمالنه رعماً تعبیر مذکورک معناسنی متحمل
 اولدینی درجه‌ده تعمیم و تعمیق ایتك لازمدر . شورایی ده محتاج ایضاح
 دکدرکه فلسفه علمیه فلسفه اخلاقیه دن اول او قونمق اقتضا ایدر .
 چونکه فلسفه اخلاقیه اصولدن باحث اولمادینی کبی اخلاقده دیگر
 علوم کبی نظری اوله رق تأسس ایده بیلمك ایچون غایت واضح بر
 اصوله محتاجدر . مع مافیله بر بردن فرقی ایکی کتاب تشکیل ایدن شو
 ایکی قسمه بر اوچنجی قسم دهاعلاوه ایده جکزرکه اوده بو اترك صوک
 کتابنی تشکیل ایلله جک و «علمك فرضیه‌ری و اخلاقک موضوعه‌ری»
 سرلوحه‌سنی حامل بولونه جقدر . بو اوچنجی کتابک اثر لزوم الحاقنه
 کلنجه اوده اسباب آتیله مبنیدر :

«بر فرضیه، حادثات اوزرینه مؤسس و بو حادثاتی ایضاحه مخصوص
 بر فرضیه ظنیله در . موضوعه ایسه، قانتک اسان فلسفینسنه کوره، غیر مثبت
 و بلکه اثباتی غیر ممکن بر حقیقتدر که فکر، بونک نتیجه قطعیله سی دکل ایسه بیله
 مطلقاً متمم لازمی اولان دیگر حقایق قبول ایلدیکندن دولایی بو حقیقتی ده
 تسلیمه مجبور اولور . حال بوکه علوم، غایتده بر طاقم فرضیات عمومیله
 منتهی اولورکه بو فرضیات، تفرعاته عاند بالجله حقایقی تلخیص، و عاداتا
 تکشیف و تنظیم ایتدیکندن فیلسوف نظر ننده بر اهمیت عظمایی و عالم
 نظر ننده بر نفع عظیمی حائر در لر : ایشه مسلك شمسه مصدر اولان
 «سحابیه دواره» فرضیه‌سی ایله ارض اوزر ننده مخلوقات متعضونهک

وبالخاصه طبقه عالیه ده بولونان حیوانات ایله انسانک ظهورینی تدریجی تحولات و تکاملات ایله ایضاح ایلین « تکاملیه و تحاولیه » فرضیه سی بوجه دندرلر . عجبا بو فرضیه لر ، علم اصوله برر دستور شکننده بیان اولونان ، قوانین منطقیه درجه سنده یقین افاده ایدرلری؟ اصلاً! واقعا بو فرضیه لر ایضاح ایلدکلری حادثاتک تنوع و کثرتی و بونلری تصور ایدن ارباب دهانک نفوذ و حاکمیتی ایله عالم علمده بر درجه یه قدر اثبات وجود ایدرلر ایسه ده الجای قبول کوسترمز لر . بناء علیه « محقق » اولان بر شیئی الی الابد « مشکوک » ویا « محتمل » اولان بر شیله قاریشدیر مامق ایچون بو فرضیاتی ده آریجه بر مبحثده تدقیق ایلک اقتضا ایدر .

علمک فرضیه لری اولدینی کبی احلاقلک ده موضوعه لری واردر : مثلاً بک مشهور اولان « وظیفه آجیق ، فقط استقبال قارا کلقدر » موضوعه سنی اله آلام: بو حالده نقطه سی نقطه سنه ایفا ایدیلن بروظیفه نک نتایج مستقبه سی نه اولاجقدر؟ بر حیات مستقبل وارمیدر؟ بونی تکافل ایدن بر ذات الوهیت موجود میدر؟ ایچنده بولوندیغمز شو عالمک ، نیکینلر ایله برابر ، عوالم ممکنه نک اک ایسی اولدیغنی و یا خود بدینلره توفیقاً اک فناسی بولوندیغنی قبول ایتمک لازمیدر؟ ایشته بو سوأللر بر طاقم ذهنی تشویش ایدن مسائلدر که بونلری مسکوت عنه بر ائق بک کودکانه ، و صرف برهانی اولان علل ایله حله قالدشمقوده بک خود بینانه اولور . حکمادن قانت بوتون « علم بشری » آتیده کی اوچ نقطه یه ارجاع ایتمشدر :

« بن نهیم ؟ نه یا پمالییم ؟ نه بکلیه بیلیریم ؟ »

اخلاق ویا وجدانک موضوعه لری ایشته بوصوک سوآله راجعدر لر . آنجق بو صورتله دیکر بر ساسله تحریا - میدان آلمش اولور که بونلری

بلا تنقید منطقك قواعد مبرههسنه و اخلاقك قواعد مطاقهسنه
 قاریشدیرمق تهاکهلی؛ وفائدهسنر ویا لزومسنر دیهرك بونلردن
 بوسبوتون صرف نظر ایلكده غیرممکندر. بناءً علیه بوتحریات اثرک
 اوچنجی کتابنک موضوعنی تشکیل ایدهجک و بزى نوع بشرک، عالم
 و جاهل بوتون انسانلرک کل یوم کندی کندیلرینه ایراد ایلدکلری
 اسله، عالییه ایصال ایایه جکدر. واقعا حکمادن پاسقالک دیدیکی کبی
 بزم بو عالمده « نصییمز ایکیهرك آرامق » ایسهده دائماً موقت و عندی
 بر طرزدن باشقه بر صورتده حلنه مقتدر اولامادیغمز بومدهش
 مسائلی هیچ اولماز ایسه میدانه جیقارارق حیآتمزه « برشرف و یرمک
 اطمئنان تامیه » آرامق لازمدر .

فصل نالی

درجات معرفت : معرفت عامیانه ویا رأی

درجات معرفت — بوندن اول بر قاچ دفعبه استعمال ایتمش
 اولدیغمز « معرفت » کلمه سی بر کلمه مشترکه در . چونکه معرفتک انواع
 ویا درجاتی واردرکه بونلری بر صورت صحیحه و صریحه ده تعیین ایلك
 لازمدر :

درجه اولاده « رأی » تعبیر ایتدی کمز « عادی » و « عامی » بر معرفت
 کلیر؛ درجه ثانیه ده « مستدل » و « مطرد » بر معرفت موجوددرکه بوکا
 « علم » دیمک موافق اولور. اوچنجی درجه ده ایسه « عالی » و « ترکیبی »
 بر معرفت کلیرکه بوده اصل « فلسفه » بی تشکیل ایدر .

انسانلرک کافه سی مواسمک توالیسنی وکیجه ایله کوندوزک بالماناویه
 تمادیسنی رأی العین مشاهده ایدرلر ؛ و بر درجه سخوننده صویک
 حال غلیبانه داخل ، و دیگر بر درجه سخوننده بوزه متحول
 اولدیغنی ده بیلیرلر ؛ وینه بر کون اولوب اوله جکلرینی و مثلاً فلان
 خسته لکه اکثریا فلان علاجک ائی کادیکنی ده بیلمه منلک ایتمزلر .
 ایشته « رأی » [Opinion] نامی تحتند بلا استدلال استحصال اولونان
 ویا بر دیگرینک سوزی ویا خود مهم بر تجربه اوزرینه مستند بولونان
 معرفتار بونلردر . حال بوکه بر مهندس مثلثلرک شرائط مساواتی ،
 بر محیط دائره نک قطرینه نسبتی بالبرهان هندسی بیلیر ؛ بر حکه شناس
 غازلرک حجملی متحمل بولوندقلری تضیق لرایا معکوساً متناسب اولدیغنی
 بالتجربه آکلار ؛ بر کیمیا کرده نسب مضاعفه قانونی بالتجربه تعیین ایدر ؛ بر
 فیزیولوژی متخصصی ایسه وجود بشرده دوران دم و فعل هضمک صفحتی
 تحقیق ایلر . ایشته بونلرده بالتعقل ویا بالاستدلال بولونان و تعیر آخرله
 نتیجه بی مبدئه ویا حادثاتی قانونه ربط ایدن « علمی » معرفت لردر . الحاصل بر
 فیلسوف بالخاصه علومک مبادیسنی تنویره و متعارفتی دستور شکانده تسطیره
 و بالجمله براهینک قواعدینی تعیینه ، و تفرعاته عائد اولان حقایقنی « وحدت
 ترکیده » لری داخلنده تدقیق ایده بیلیمک ایچون بو حقایق جزئیه بی تکویمه
 سعی ایلر ؛ حکیم شهیر آرسطویه توفیقاً کلیدن باشقه سنده علم یوقدر ؛
 سوزینی تکرار و دائماً حقایق جزئیه دن حقایق کلیه یه ، علل اولیه یه
 و غایه الغایاته چیقمنه غیرت ایدر . فیاسوف بوتون کائناتی بردن ایضاح

(۱) مع التأسف بزده [Opinion] کلمه سی د « فکر » کلمه سیله
 قاریشدیرلشدیر: نته کیم عربلرک الرأی العام، دیدکلری [opinion publique]
 تعبیری بزده « افکار عمومی » دیه ترجمه اولونمقده در .

ایتمک آرزوسنه دوشر؛ و فوق العاده شمولی بردستور داخانه دکسه بيله عددی محدود قوانین کلیه دائره سنه ادخال ایلک ایستر: تاکه برنهر منبغدن نه صورتله نبعان ایدیورسه دیگر بالمله قوانین علمیه ده بو قوانین کلیه ویا عمومیه دن عینی وجه اوزره ترشح ایلسون . ایشته « فلسفی »، و بعض جهتترینه نظراً، « مابعدالطبیعی » اولان معرفتلمده بونلردر .

مألوف اولدیغمز پک بسیط برمثالی یعنی « ارض شمس اطرافنده دور ایدر » قضیه سنی نظر اعتباره آلام . طبعیدرکه « مشاهده » [Observation] ایتمکسزین یالکمز سایه باقان برچوجق کواکبک حرکاتندن بيله خبردار اولماز . ایشته بوچوجغک بولوندیغی حال « جهل محض » ویا « جهل بسیط » حالیدر . دیگر طرفدن کونشک فوق الافق بولوندیغی ارتفاعک آز ویا چوق اولماسنه کوره وقتی تعیین ایدن بر کیمسه ومثلاً برکویلی « کونشی حقیقه » ارض اطرافنده دونیور « ظن ایدر ؛ و بو آدم کنیدیسنی تغلیط ایدن « ظواهر حال » ایله اکتفا وبونک اوزرینه ده « رأیی » بنا ایلر . بر طاقلمری ده ارضک شمس اطرافنده دوندیکنی بیلیرلر ؛ فقط بودورک اک ابتدائی بر برهاتی بيله کوسترمکده اظهار عجز ایدرلر : چونکه بونک بویله اولدیغی ایشتمشله و آخرک « سلطه علمیه » سنه [۱] اعتماد ایشلردر . ایشته بومعرفتده او کیمسهر ایچون ینه ساده بر « رأی » دن عبارتدر . فقط بورأی دیگر کویلینک رأی کبی بر « رأی باطل » دکدر . الحاصل برقاچیده رصدات دقیقه وحسابات صحیحه ایله بو

[۱] سلطه کله سی، معناً [Autorité] کله فرانسویه سنک تماماً عینیدر .

برعالمک برنده کی نفوذ و حاکمیتی او عالمک « سلطه علمیه » سنی تشکیل ایدر .

حادثه بی‌ایضاح یعنی حادثه نك علتی تعیین‌ایده بیلیرلر. چونکه بو کیمسه لر نه احساسات ونه ده ظواهر حال ایله قناعت ایتمزلر ؛ چونکه بونلر آخرک کورکورینه قبول ایدنش برسوزینی تصدیق ایتمزلر ؛ چونکه بونلرک اللرنده عقابه قناعت بخش ایدم جک «علل تامه» (Excellentes raisons) واردر [۱].

رأیك رأه شمولی . — « رأی » دینیلن وتصدیق ویا قبولك درجه سافله سنی تشکیل ایدن شی نه در ؛ رأی ، هرشیدن اول ذهنك برحالت منفعله سی نتیجه سیدر : عادتا آخره ایمان، ویا خود مبهم یعنی حرود وشرائطی غیر معین بر تجربه یه علی العمیا اعتقاد ایتمکدر . ذهنك حالت منفعله سی نه دیمك اولدیغنی قولایلقله آکلامق ایچون اول امرده « معرفت محسوسه » [Connnaissance sensible] یی یعنی حواس خمسهمزك غیر اختیاری ویا ارادی اولان بر توسطی ایله استحصال ایلدیکمز معرفت لری نظراعتباره ألمق وبونك ایچون ده آتیده کی جدوله برکره باقق کفایت ایدر .

حواس	وظائف	منفعل بر حالده اجرا ایلدیکی وظیفه	فاعل بر حالده اجرا ایلدیکی وظیفه
باصره	رؤیت	کورمك	باقق
سامه	سمع	ایشیتمك	دكله مك
شامه	شم	قوقو طویمق	قوقلامق
ذائقه	ذوق	طات طویمق	طاتمق
لامسه	لمس	تماس طویمق	ال ایله طوقونمق

[۱] علل تامه بی، علل کافی (Raisons suffisantes) ایله قاریشیدیرمالیدر. علل تامه ، بومثالندن ده آکلاشیلاجنی اوزره « علل کافیه » دن قوتلیدر .

فی الحقیقه باقمق ایله کورمک ، دکله مک ایله ایشتمک ، قوقو
طویمق ایله قوقلامق ، تماش طویمق ایله ال ایله طوقونمق ویا یوقلامق
آر سنده کی فرقی تقدیر ایتمک پک قولایدر .

ذهنک حالت فاعله سیله حالت منفعله سی آر سنده عین اختلافات
موجود ایسه ده بو اختلافاتک تعینی اولکیلر کبی قولای دکلدر .
مثلا « فلان باقیور؛ فقط مشاهده ایتیمور یعنی امعان نظرله کور میور »
دیرز . « مشاهده » ویا « امعان نظر » وعلی الخصوص « تجریب » و « تجربه »
هرشیدن اول بر فعل ذهنی ، تعبیر آخرله اشیانک سطوح و ظواهرینی دله رک
بونلرک طبیعت داخله لری و ماهیت حقیقه لرینک ناقلمنه نفوذ ایده بیلیمک
ایچون فکرك مصرانه بر جهدیدر . رأی ایسه ، اشیانک یالکز
سطوحنک رؤیتیدر . علمه کمنجه بوده عادتاً اشیانک بو ایکی اولکی بعدینه
یعنی سطحنه انضمام ایدن اوچنخی بر بعدی ویا عمقیدر . ایشته « افکار
عامه » [Pensée commune] ویا دها طوغروسی « فکرت عامه »
نک نرجمانی اولان لسان عوام بوفرقی پک آشکار بر صورتده
کوستر مکده در . فی الحقیقه هر یرده دائماً « آرای سیاسی » وحتی « آرای
مذهبی » دن بحث ایدیلیر ایسه ده ریاضیون میاننده « آرای هندسی » دن
بحث ایدلیدیکی ایشیدلمه مشدر . چونکه کله نک اشتقاقه کوره
ریاضیات [۱] نام بر « علم » یعنی براهین قطعیه ساحه سیدر .

[۱] مؤلفک بوسوزی ریاضیات تعبیرینک فرانسزجه معادلی اولان « ماته -
ماتیک » [Mathématiques] تعبیرینه راجعدر . « ماته ماتیک » کلمه سی یونانجه
« ماته ماتیکوس » تعبیرندن و اوده « بن بیلیم » دیمک اولان « ماته سیس »
کلمه سندن مشتقدر . چونکه قدیم یونانیلرده اک اول تعلیم و تعلمه
ویا تعبیر دیکرله علم اطلاقنه لایق اولان معرفت ، ریاضیات دیدیکمز
شیلردن عبارت ایدی . بوسببه مبنی درکه حکمای یونانیه بونلره بالخاصه

بر ریاضی ظن ایتمز، فقط بیلیر؛ اقناعه چالیشماز، چونکه اثبات ایدر؛ اعتماد کزی طلب ایتمز، بلکه دقت ایلمکزی اخطار ایلر. وقتیه ریاضی شپیر مونتر (Monge) ک درس لرینه دوام ایدن کنج اصیلزادگان مومی الیه « معلم اقدی! بودعوانک طوغرو اولدیغنه دائر بزه ناموسکنز اوزرینه سوز ویریکنز، بز اودعوانک اثباتندن واز کچرز » دیرلر ایدی، وبوصورتله رأی ویا اعتقادی علمدن تفریق ایتمکی بیلمدکلرینی علناً ارائه واثبات ایدرلر ایدی.

رأیک برنام دبکری ویا برنوعی ده « اعتقاد » ویا « زعم » در. فقط « اعتقاد » تعبیری، پک واسع اولان معناسیله فکرتک کافه اشکال قبول وتصدیقنی احتوا ایدر. زعمه کلنجه اوده حد ذاتنده وقتندن اول ویرلمش بر حکمی ویا بلا اثبات قبول ایدلمش بر تصدیق افاده ایلر. رأی، کرک حق کرک باطل اولسون، مستقر ومستمردکلدر؛ چونکه مبادینک استناد قویمندن محرومدر. اکر دقارته توفیقاً

« علم » لغتندن مشتق اولان « ماته ماتیقوس » نامی ویرمشلدر. مؤخرأ علوم یونانیه شرفیلره انتقال ایلدیکی صره ده یعنی بمرتک قرن ثانیسی اواخرینه طوغرو « ماته ماتیقوس » تعبیری ده ینه اصلی کبی جمع سیغیه سیله « تعالیم » دیه ترجمه اولونمشدر. حتی بوکون بعض قدیم هندسه کتابلریله منطق کتابلرنده کورولن « جسم هندسی » معناسنه کلن « جسم تعلیمی » تعبیری بوندن مأخوذدر. تعالیم یرینه « ریاضیات » تعبیرینک اقامه واستعمال ایسه دردنجی عصر هجری اواخرینه دوغرو شیوع بولمشدر. بنا برین مؤلنک ماته ماتیق تعبیری حقنده کی سالف الذکر افاده سی « تعالیم » کله سی حقنده ده صحیح اولابیلیر. چونکه تعالیم، تعلیمک جمعیدر که بوده بر « علم اوکرتک » دن باشقه برشی دکلدر. حال بوکه ریاضیات کله سی « طوی. طایلره باش قیردیرمق کبی تربیه بدنییه مخصوص اولان « ریاضه » لغتندن مشتقد؛ ومعناسی ده عادناً « ذهنی ژئمناستیق » دیکدر. چونکه ریاضیات فکرتک برنوع ژئمناستیق اولدینی ایچون حکمای اسلامیه بو صورتله تسمیه سی نسیب ایلشلدر.

سوئٹک لازم کلیرسه، رأی « قیا ایله کیل » اوزرینه دکل ، بلکه « قوم ایله چامور » وزرینه انشا ایدلمش بربنادر . انسان رأینی تبدیل ویاخود رأینده اصرار وتغند ایده بیلیر : عقل ایچون بونک ایکیسیده بردر . زیرا بوتبديل ویا اصراره قرار ویرن عقل دکلدر ؛ بالعکس منفعت شخصیه ، عزت نفس ، احتراض وانفعال در . حتی انسان کیدیکی اثوابی تریزیسی آلدن تماماً یاپلمش اولارق آلدینی کبی بعضاً رأیلرینه ده بویله مستحضر اولارق صاحب اولور . فی الحقیقه وراثت وامثال ، عرق ویا نسل ، صفت وصنعت ، ویا موقع اقتدار کبی شیردرکه بزده ، مونته نی (Montaigne) نك تعیرنجبه ، «سلطه» نك یعنی حاکمیتک تمللرینی وضع ایدرلر . برزعی اساسندن استیصال ایتمک ایسه بر خطائی تصحیح ویا اصلاح ایتمکدن بیک دفعه دهها مشکلدر . چونکه زعم بر آجیق یاره دکل ، کوکلری عضلاتده ومبدئی یعنی اصل موجبی قانده اولان بر سرطاندر . بویله هرشینه زعم ایله حکم ایدنلری واصل معرفت علمیه وفلسفیه درجه سنه ارتقا ایده مینلری حکیم شهیر افلاطون بر « اسم جنس » ایله تسمیه ایتمشدر . فی الحقیقه افلاطون بوکیلرینه « فیلودوقس » نامنی ویرمشدرکه « محب ضلال » دیمکدر .

کریف کنایه افراطونیه سی . — ینه بو فیاسوف « جمهوریت » [La République] نامنده کی کتابنک آلتنجی مقاله سننده مندرج کھف کنایه مشهوره سنده نفس انسانینک « جهالتدن بدتر اولان » بو حالنی تمثیل ایدن بر خیال تصویر ایتمشدر . چونکه نفسک بو حالنی بر جهالتدرکه بونی کندی ده بیلمز . افلاطون بو مقاله ده دیمشدرکه « بر مغاره دروننده چوجقلقلرنندن بری زنجیر بند برطاقم اسیرلر فرض ایدیکنز : بر صورتده که بونلر برطاقم روابط مادیه ایله مغاره نك نهایتنی

تشکیل آیدن دیواردن باشقه بریری کورمکه موفق اولاماسونلر .
 بونلرک آرقه طرفلرنده واوزاقده بویوک وقوتلی بر آتشی یاقلمش اولسون؛
 و بو آتشی ایله اسرا میاننده، بر سپرایله تفریق آیدلمش بر یولدن، یکدیگریله
 قونوشان و باشلرنده تخته ویا طاشدن معمول انسان و حیوان هیکللینی
 طاشیان، بر طاقم آدملمر متمادیاً کلوب کچسون. بروجه ایله که سپرک اوزرنن.
 بو آدملرک یالکیز باشلرله طاشیدقلمری شیلر کورولسون. بو اسیرلر، یالکیز
 مغاره نك نهایتده کی دیوار اوزرنده بوشیلرک متحرک بر طاقم کولکه لرینی
 کورورلر؛ فقط آرقه طرفدن کچن انسانلرک سسلرینک عکسلرینی ده
 ایشیدیرلر. بناءً علیه «ظل» ایله «عکس صوت» ک فوقنده بر ماهیت حقیقه
 اولمادیغنی تخیل ایلرلر. اگر بونلردن بری تخلیص آیدیلرک آتشیکی ضیاسنه
 طوغرو یورودیلرک اولسه بو بچاره نك اولاماسونلر قماشیر؛ وعادتا
 شمسک ضیاسنه متحمل اولامایه جق درجه ده کوزلری کورلشیر. شمعی
 بو اسیر، عالم حقیقتده اجر ایلدیکی شوسیا حیدن صوکره، رفقاسی یاننه کله رک
 اولرله کوردیکی شیلری [حقیقتلری] حکایه آیدرک اولسه، شهه سز
 آرقه داشلری بونک-وزلرینه کوله جکلر و حکایه سیله ده اکلنه جکلر درر.
 ایشته بو تمثیل حیاتمزرده جریان آیدن احوال دن کنایه در: فی الحقیقه
 بز، اکثریتله تحقیقی ممکن اولمایان اعتقادات و ظنیاتدن تشکل آیدن،
 «ظل علم» دن باشقه بر شیئه مالک اولمایان بوزنجیر بند اسیرلر بکزرر.
 بنا برین، دقارتک پک شدتلی اولان بر تعیرینه کوره، یاواش یاواش
 «حقایقه چیملممکه» آیشمالی یز؛ و «حقایق» کله سندن هم عامک
 براهین قطعیه سنی، هم عقل طرفندن طوغرو دن طوغرویه فکره
 بخش اولونان «اساسات حدسیه» بی آکلامغه چالیشمالی یز. واقعابنای
 علمی انشایه باشلایان «احساسات» ایسه ده اکل آیدن «عقل» [Raison]

و « نظر » [Raisonement] در : قوشلر واردرکه کوزلری بزم کوزلریمزدن يك چوق کسکیندرلر، فقط علم هیئتیی بونلر کشف ایتمه - مشلردر؛ چونکه علم هیئتک سہاسی، افلاطونک دیدیکی وجہ ایله، غیر مرئی و صرف ذهنی برسہادرکه هیئتشناسنک حساباتی منحصر آ بوسہایه راجعدر: او یله کیف مایشاء برسہایه توجیه ایدیلن بردوربینک او جیلہ دکل، فقط لایخطی اولان برحساب ایله سوق واداره اولونان قلمنک او جیلہ درکه لووریہ [Le Verrier] « پتون » نامندہ کی سیاردیی کشف ایشدر . ایشته معرفتک « نظریہ افلاطونیہ سی » نہ صورتہ خلاصہ ایدیلہ بیله جکی آتیدہ کی جدولہ کوسترلمشدر :

علم		رأی	
موضوع معلوم	وجه معرفت	موضوع معلوم	وجه معرفت
عالم معقول	ایمان	عالم محسوس	ظن
مفہوم کلیرا نظر « برہان »		اشیا خیالات	
مجردلر عقل « حدس »			

رأیک اوصاف مجیزہ سی . — بوندن سوکرہ برقاچ کلہ ایله رأیک اوصاف مجیزہ سی خلاصہ ایدہ بیایرز :

رأی ، حق ویا باطل اواسون ، نہ استدلال ایدلمش ونہ دہ اثبات اولونمش برشی دکادر: فرددن فردہ، کندی کندینہ، تبدل ایتمکہ برابر « عادات » ویا « مودا » کبی دہ متلون و متحولدر . اگر پاسقال شمدی برحیات اولسہ ایدی دیبہ جکی وجہ ایله « برنہرک بجراسی ویا قطبک برقاچ درجہ ترفعی بر سلطہ رأیک ظہور ویا محوینہ سبب اولابیلیر » (۱) .

(۱) بوجاہ ایله مؤلک، کویا پاسقالک لساندن آکلامق ایستدیکیی شودر: برانسان زمان ایله رأیی تبدل ایتمکے کبی بولوندینی موقع ایله دہ تحویل ایلر . مثلا بر آدمک ایکی مختلف مملکتی یکدی بکرندن تفریق ایدن برنہرک بر ساحلندن دیگر